

A Magyar Királyság trónját 15 esztendő (más vélemények szerint 18 éves) korában elfoglaló Hunyadi Mátyás (1458-1490) rendkívül nehéz belpolitikai viszonyok között vette kezébe az ország kormányzását. A Magyar Királyság trónját 15 esztendő (más vélemények szerint 18 éves) korában elfoglaló Hunyadi Mátyás (1458-1490) rendkívül nehéz belpolitikai viszonyok között vette kezébe az ország kormányzását. Uralkodásának kezdetén királyunk tényleges hatalma a történelmi államterület egy részére (a királyi székváros környékére és a Tiszától keletre fekvő országrészekre) terjedt ki csupán.

A tanulmány első része: Királyválasztás a Duna jegén 1458. január 24-én

Az 1458. évi királyválasztó országgyűlés által Mátyás mellé öt esztendőre kormányzóul rendelt Szilágyi Mihályt a király eltávolította maga mellől, ezért nagybátyja az ellenzéki Garai- Újlaki ligával lépett Simontornya várában szövetségre. Garai azért fordult szembe Mátyással, mert az – a nevében, de hozzájárulása nélkül kötött szegedi egyezményt megszegve – lemondatta a nádori méltóságról, illetve nem vette feleségül leányát, Annát. A királyellenes liga 1459. február 17-én Németújváron királlyá választotta III. Frigyes német-római császárt.

Kezdeti sikerek után a királyi sereg hamarosan legyőzte a lázadók császári katonasággal támogatott hadait, amit az is elősegített, hogy Újlaki Miklós időközben elpártolt III. Frigyesről, Garai László pedig 1459 áprilisában meghalt. A Habsburg uralkodó azért sem ragaszkodott a továbbiakban trónigénye érvényesítéséhez, mert a Szentszék ezt határozottan ellenezte. A hazánkban tartózkodó pápai követ, Carvajal bíboros III. Frigyeshez írott levelében így érvel: „Felséged azt állítja, hogy az uralkodásra az van feljogosítva, aki a koronát bírja; de ha valaki a császári koronát magához ragadná, felséged bizonyára nem engedné, hogy azt császárnak ismerjék el. (...) Ezeknél fogva kérem felségedet, ne háborgassa a magyar királyt, akinek elmozdítása a kereszténység javát veszélyeztetné, amiért is öszentsége szükség esetén még fegyverrel is kénytelen volna őt megoltalmazni.”

Mátyás joghatósága nem terjedt ki továbbá a Felvidékre és Szlavóniára (a mai Horvátország északi és középső részei). Az előbbi területet a cseh huszita zsoldosvezér, Jan Jiskra tartotta megszállva, az utóbbi pedig Cillei Ulrik egykori hadvezérének, Jan Vitovecnek az uralma alatt állott. 1460-1461-ben a királyi hadak sorra foglalták vissza a cseh zsoldosvezér által megszállva tartott várakat és városokat. Jiskra szövetségesének, III. Frigyesnek a háborúból való kiválása után végül úgy döntött, hogy meghódol a magyar király előtt. Az 1462-ben Vácon kötött egyezmény értelmében lemondott az általa megszállva tartott felvidéki várakról, cserében az igen gazdag délvidéki Lippa és Solymos uradalmát kapta, s így azt is vállalnia kellett, hogy bekapcsolódik a török elleni határvédelembe. Hasonlóképpen járt el Mátyás Jan Vitoveccel is, aki a szlavóniai várakért cserébe a zagarjei grófi címet kapta.

Az ország területi egységének helyreállítása és a belső ellenállás megtörése után az uralkodó ambiciózus, aktív külpolitikába kezdett. Mátyás művelt, több nyelven beszélő (latin, német és több szláv nyelv), kiváló képességeivel és tehetségével tisztában lévő, a gőgösséig öntudatos, büszke, fejedelmi jellemvonásokkal rendelkező rendkívüli személyiség volt. E karakterjegyek jól megfigyelhetők a leghitelesebbnek tartott ábrázolásán, a híres bautzeni dombormű Mátyás-szobor alakján. A budai napkirály római minták alapján „élő törvénynek” tekintette és messze alattvalói felett állónak érezte magát. (Teljes joggal.) Nem véletlenül az ő törvényeiben tűnik fel először az „alávetett” (subditus) kifejezés. Elveiből következett, hogy önálló elképzelésekkel rendelkező tanácsadókat nemigen tűrt meg maga mellett. A kormányzás napi gondjait gyorsan cserélődő kegyenceivel osztotta meg.

Mátyás nagyra törő külpolitikájának legfőbb motivációs tényezője a Német-Római Birodalom

császári trónjának megszerzése volt. Számára Zsigmond (1387-1437) király politikai pályája szolgált példaképül, aki cseh király és német-római császár is lett, így a magyar uralkodó Európa legtekintélyesebb hatalmi tényezőjévé vált. A császári trónhoz vezető út első lépcsőfoka a cseh királyság birtokába történő beiktatás volt. Az 1356. évi Német Aranybulla ugyanis, amely a császárválasztás rendjét szabályozta, a hét választófejedelem egyikévé a cseh királyt jelölte ki. Az 1468-1478 között zajló magyar-cseh háborúk politikai és katonai értelemben egyaránt sikeresek voltak Magyarország számára. A husziták kelyhes irányzatához tartozó, II. Pius pápa által eretnekké nyilvánított Podjebrád György királlyal szemben a katolikus cseh rendek 1469. május 3-án Olmützben királyukká választották Mátyást. Ezt követően a magyar uralkodó kezére került Morvaország, Szilézia és Lausitz területe, a cseh anyaország viszont kitartott Podjebrád mellett. Az 1469. évi királyválasztás Mátyás-ellenes koalícióba tömörítette a közép-európai térség csaknem minden valamirevaló hatalmi tényezőjét, kivéve az egyelőre semlegességet tanúsító Habsburgokat. A magyar uralkodó éppen ezért kísérletet tett III. Frigyes megnyerésére. Az 1470. február 11. és március 11. közötti bécsi tárgyalások során Mátyás feleségül kérte a császár lányát, és el akarta érni, hogy a Habsburg fejedelem mondjon le a Magyarországra vonatkozó örökösödési jogáról. (Ezt az 1463. évi bécsújhelyi szerződés biztosította számára, illetve törvényes örököseinek). Ezen felül a magyar király szeretne volna elérni, hogy a császár 400 ezer arany hadisegéllyel járuljon hozzá a csehek elleni háború költségeihez. III. Frigyes azonban semmilyen kötelezettséget nem kívánt vállalni, így Mátyás végül búcsú nélkül hagyta el Bécset, és ezzel végleg sértette szomszédját.

A bajokat tetézte, hogy 1471. március 21-én elhunyt I. György király, a cseh országgyűlés azonban a lengyel király fiát, Jagelló Ulászlót hívta meg a cseh trónra. A császár az 1474-es birodalmi gyűlésen az ő királyságát és választófejedelemségét ismerte el és szentesítette. (Utóbb, 1490-ben II. Ulászló néven magyar király is lett, közismert néven Dobzse Lászlóként híresült el hazánkban.) Eközben Magyarországon kibontakozott egy főpapi-főúri összeesküvés Vitéz János esztergomi érsek és Janus Pannonius pécsi püspök vezetésével. A lázadók Mátyás cseh politikáját nehezményezték, és felrótták neki, hogy atyja politikájával ellentétben elhanyagolja a törökellenes harcot és az értelmetlen nyugati háborúkra pazarolja az ország emberi és anyagi erőforrásait. Vitéz Jánosék új jelöltje a magyar trónra a lengyel IV. Kázmér másodszülött fia, az ifjabbik Kázmér volt. A magyar király az összeesküvést rövid úton elfojtotta, az érseket házi őrizetbe helyezte, pécsi püspök unokaöccsét, az első jeles magyar költőt pedig menekülés közben érte a halál.

1474. március 11-én Nürnbergben, a Német- Római Birodalom politikai és szakrális központjában létrejött a magyarellenessé Habsburg- Jagelló koalíció III. Frigyes császár, IV. Kázmér lengyel király és I. Ulászló cseh király részvételével. Mindhiába. 1474 szeptemberében 70 000 fős cseh-lengyel sereg vette ostrom alá a Boroszlónál táborozó 7 000 főből álló magyar sereget. (Más források szerint Mátyásnak 14 000 katonája volt.) A boroszlói ostrom idején mutatkoztak meg Mátyás király zseniális hadvezéri képességei is. A későbbiekben Fekete sereg néven ismertté vált zsoldoshadserege rajtaütésszerű kitöréseivel óriási veszteségeket okozott az ostromlók soraiban, a tüzéség ütegei pedig kellő távolságban tartották az ellenséges hadakat. Közben Szapolyai István és Kinizsi Pál vezetésével a magyar könnyűlovasság portyázásaival a Boroszlótól Krakkóig terjedő lengyel területeket pusztította. Végül az éhezéstől elgyötört és a visszatérő könnyűlovasság támadása miatt két tűz közé került, sokszoros (minimálisan is ötszörös) túlerőben lévő ostromlók maguk kérték a harcok abbahagyását az ostromlottaktól.

A Magyar Királyság tehát győztesen került ki a nagy közép-európai konfliktusból, sőt, III.

Frigyes 1477-ben elismerte Mátyás cseh királyságát, és a választófejedelmek sorába iktatta őt. Cseh királyként hűséget esküdött a hűbérurává lett német-római császárnak, hangsúlyozva, hogy a magyar királyság független a „szent birodalomtól”. Ha cseh ügyekben a diplomáciai realitások miatt kénytelen alávetni magát Frigyes akaratának, a magyar korona dolgaiba nem tûr beavatkozást! Ez a körülmény arra készítette Ulászlót, hogy tárgyalásos úton mielőbb rendezze a konfliktust a magyar királlyal. Az 1479. július 21-én Olmützben megkötött békeszerződés értelmében a két uralkodó kölcsönösen megadta egymásnak a cseh királyi címet, s Mátyás birtokába került Morvaország, Szilézia és Lausitz. Ezeket Ulászló csak Mátyás halála után válthatja vissza 400 000 forint ellenében.

Még folyt a cseh háború utolsó szakasza, amikor 1477 júniusában Mátyás hadat üzent III. Frigyes császárnak. A magyar sereg benyomult Alsó- Ausztriába, és körülzárta Bécset, közben elfoglalta a császárváros körüli erődítményeket és városokat. Még ez év decemberében megkötötte a két rivális uralkodó a gmunden-korneuburgi békét, melynek értelmében a cseh hűbér ráruházásának fejében Mátyás kivonja seregeit Ausztriából, továbbá III. Frigyes 100 000 arany hadisarcot köteles fizetni a magyar uralkodónak. Ezt követően került sor a fentebb már említett ceremóniára: a császár a választófejedelmek sorába iktatta be Mátyást. A békeszerződésben ígért hadisarc elmaradása miatt 1480-tól állandósultak a határvillongások, de a formális hadüzenetre csak 1482-áprilisában került sor: kitört a második magyar-osztrák háború. Akárcsak a korábbi konfliktus, az 1482-1487. évi is teljes magyar sikert hozott. A Fekete sereg sorra foglalta el Alsó-Ausztria, Stájerország és Karintia fontos városait és erődítményeit. A legjelentősebb siker az volt, hogy magyar zászlók kerültek 1485-ben Bécs, majd 1487-ben Bécsújhely tornyaira is. Ebben az évben királyunk felvette az osztrák hercegi címet. A magyar katonai sikerek arra kényszerítették a Habsburgokat, hogy tárgyalásokat kezdjenek a magyar uralkodóval. Mátyás III. Frigyes örökösével, Miksa római királlyal végül 1487-ben fegyverszünetet kötött, amelyet 1490-ig többször meghosszabbítottak. E megállapodások szentesítették a magyar hódításokat.

A törökkel szembeni külpolitikában alapvető fordulat következett be Mátyás uralkodása idején. Apjával, Hunyadi Jánossal ellentétben fia lemondott az aktív, támadó hadjáratokról, és a határvédelem megerősítésére törekedett, illetve a török támadásokra ellencsapással, megtorló hadműveletekkel válaszolt, így kívánva elvenni a török kedvét az újabb Magyarország elleni offenzívától. Amikor II. Mohamed 1463 júniusában hódoltatta Boszniát, Mátyás válaszképpen még ez év végén hadjáratot indított a Balkánra, karácsonykor bevette Jajca várát, s Bosznia északnyugati területein megszervezte a Jajcai bánságot. 1464 augusztusában a szultán megpróbálta visszafoglalni Jajcát, azonban az ostrom sikertelen maradt. Októberben aztán a magyar seregek is megjelentek Boszniában, és ott elfoglalták Szrebernik várát, mely központtal Mátyás újabb a magyar határvédelmet erősítő bánságot szervezett. Az 1463-1464. évi háborúban a törökök és a magyarok lényegében megosztottak Bosznián, s az így kialakult egyensúlyi állapotot, status quót hosszú ideig lényegében 1521-ig egyik fél sem próbálta alapjaiban megváltoztatni. Kisebb-nagyobb határmenti összecsapásokra és portyázásokra természetesen gyakran sor került. 1474-ben Ali szendrői bég Mátyás sziléziai lekötöttségét kihasználva feldúlta a Temesközt, majd egészen Nagyváradig rabolt és fosztogatott hadával. Ilyen mélyre, kb. 250 km-re még soha nem nyomult be hazánk területére török sereg. Válaszképpen 1476-ban szerbiai hadjárat következett, és magyar kézre került a Száva partján emelt Szabács vára. Aztán 1479 októberében a hazai határvédelem keleti szárnyát érte török támadás, ám az erdélyi Kenyérmezőn a Kinizsi Pál és Báthori István vezette hadak megsemmisítő vereséget mértek a betolakodókra. 1480-ban Horvátországot érte török

támadás. 1480-1481 folyamán Mátyás háromlépcsős támadással válaszolt. Seregei nagy mélységben elpusztították Boszniát, Szerbiát és Havasalföldet. E határmenti villongások lényegében nem változtattak az 1464-ben rögzített status quón, így ezt rögzítették ismét az 1483-ban aláírt magyar-török fegyverszüneti megállapodásban, amelyet később többször is meghosszabbítottak.

Már a kortársak megfogalmazták, és a kései utódok is többször feltették a kérdést: vajon mik voltak a Hunyadi-dinasztia egyetlen királya külpolitikájának és diplomáciájának mozgatórugói? A kortársak, köztük számos nagy formátumú politikus is, értetlenül szemlélték a mátyási hatalmi törekvéseket. A legfőbb vád az volt a király ellen – miként a Vitéz-Janus Pannonius-féle összeesküvés is bizonyítja –, hogy elhanyagolja a török elleni háborúkat, és értelmetlen, az ország javát és érdekeit nem szolgáló háborúskodásokat folytat nyugaton.

Az igazság azonban – a történelmi tanúságtétel alapján is – a később igazságosként emlegetett király politikájában volt. Reálpolitikusként – nagyon helyesen – felismerte azt, hogy Magyarország mind gazdaságilag, mind demográfiailag és katonailag alkalmatlan arra, hogy a török veszedelemmel hosszú távon egymagában szembeszálljon. Éppen ezért Mátyás a déli végeken befejezte a Zsigmond által elkezdett kettős végvári vonal kiépítését. Az első védelmi zóna a történelmi határokon belül húzódott Temesvártól az Adriai parti erősségekig, a második védővonal pedig a meghódított balkáni területeken létrehozott, ütközőállami szerepet betöltő bánóságok területén, a rácországi (Szerbia) Macsótól Jajcán keresztül az adriai Klisszáig.

Mátyás király világosan látta, hogy eredményes török elleni balkáni offenzívát csak egy széleskörű, összeurópai összefogással lehet és szabad indítani, s ameddig ez nem jön létre, addig békepolitikát kívánt a Török Birodalom irányában folytatni. S minthogy hazánk – a már említett okok folytán – képtelen volt egyedül a török invázió feltartóztatására, egy közép-európai államszövetséget kell létrehozni azért, hogy az oszmán-török kihívásra a fenyegetett országok megfelelő választ tudjanak adni. Mátyás törekvése az volt, hogy ez az államalakulat magyar vezetéssel, a Hunyadi-dinasztia jogára alatt jöjjön létre.

Hogy mennyire helyesen mérte fel nagy királyunk a hatalmi erőviszonyokat és a jövő politikai-stratégiai lehetőségeit, azt bizonyítja, hogy valóban csak egy közép-európai hatalmi tömb lesz képes majd a török megállítására, később kiűzésére. Sajnálatos viszont, hogy ez a több országot is magába foglaló birodalom nem egy magyar uralkodócsalád, hanem a Habsburg-dinasztia vezetésével jön majd létre 1526-ban. E közép-európai birodalom megteremtése és hozzá a császári cím megszerzése volt tehát Mátyás – a kortársak által kárhoztatott – nyugati hadjáratainak értelme és végső célja. Egyúttal az osztrák-cseh-német tartományok meghódításával az is lehetővé vált, lévén a hazainál jóval urbanizáltabb területek, hogy az itteni városok adóiból tartsa fenn Mátyás az első, állandónak tekinthető zsoldos hadseregünket.

E vázlatos áttekintésből is látható, hogy a magyar történelmi köztudat méltán tartja a legnagyobb magyar uralkodónak Hunyadi János ifjabbik fiát, hiszen a bárói ligák belharcai által meggyengített országból stabil, gazdaságilag és katonailag is erős európai hatalmat teremtett. Az utókor és a történelem minden királyi elhatározásának és döntésének helyességét igazolta. Reménykedjünk, hogy lesz még Mátyás-formátumú és tehetségű magyar királyunk, mert más már aligha segíthet a magyar nemzeten.

Lipusz Zsolt